

*Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління
Асоціація науковців України
Науковий парк Національного Авіаційного Університету*

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Актуальні питання у сучасній науці»

*(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка»,
Серія «Державне управління», Серія «Техніка»,
Серія «Історія та археологія»)*

Випуск № 7(25) 2024

Київ – 2024

УДК 930(092)(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7\(25\)-989-1000](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7(25)-989-1000)

Кахерський Юрій Віталійович здобувач PhD кафедри Історії України, археології та краєзнавства, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, вул. Гетьмана Полуботка 53, м. Чернігів, 14000, <https://orcid.org/0000-0002-8615-3651>

ЮРІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ ПІНЧУК ЯК ДОСЛІДНИК ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАУКОВОГО ДОРОБКУ МИКОЛИ ІВАНОВИЧА КОСТОМАРОВА

Анотація. Життєва та творча біографія українського історика, етнографа, знакової постаті у розвитку української історіографії, прозаїка, суспільно-політичного діяча ХІХ ст. Миколи Івановича Костомарова привертала увагу багатьох дослідників. Вивчення його наукового доробку сприяє відновленню історичної пам'яті різних періодів нашої історії, формуванню національної самосвідомості та культурному самовизначенню українського народу.

У статті розглянуто та схарактеризовано внесок видатних науковців ХІХ–ХХІ ст. у вивчення творчого доробку М.І. Костомарова, представлені присвячені йому публікації. Список науковців варто розпочати з Г.Ф. Карпова (1839–1890), В.Б. Антоновича (1834–1908) М.П. Драгоманова (1841–1895), Г.П. Житецького (1866–1929), Д.І. Багалія (1857–1932), С.О. Єфремова (1876–1939), М.С. Грушевського (1877–1942), Д.І. Дорошенка (1882–1951), які презентували свої розвідки наприкінці ХІХ – до 30-х рр. ХХ ст. Продовження дослідження постаті М.І. Костомарова спостерігається з другої половини ХХ ст. у студіях Л.К. Полухіна (1914–1963), Є.С. Шабліовського (1906–1983), В.Г. Сарбея (1928–1999), Ю.А. Пінчука (1937–2012), Л.І. Скупейка, Я.В. Козачка, О.Т. Гончар, О.В. Яся та багато ін.

Особливу увагу в статті приділено українському історичному досліднику проблем історіографії та джерелознавства України Ю.А. Пінчуку та його послідовникам. Представлений у статті матеріал презентує науковий доробок Ю.А. Пінчука, присвячений вивченню життєвого шляху та творчої діяльності М.І. Костомарова. Незважаючи на те, що в часи «застою» костомаровознавчі студії були небажаними, у 1972 р. молодий дослідник захистив дисертацію з теми «М. І. Костомаров як історик України» (науковий керівник: член-кореспондент АН УРСР І.О. Гуржій). Підготовлена монографія, присвячена М.І. Костомарову, побачила світ лише у 1984 р., однак саме ця постать стала найголовнішим предметом історіографічних студій Ю.А. Пінчука. У 2001 р. з

ініціативи костомаровознавця виходить «Енциклопедія життя і творчества Н.І. Костомарова (1817–1885)». Численні публікації, узагальнюючі збірники та праці енциклопедичного характеру дають змогу ознайомитись з ключовими ідеями видатного українця, основними етапами життя та векторами діяльності [6, 8,12].

У статті розглянуто створений Ю.А. Пінчуком та поширений серед наукових кіл новий напрям міждисциплінарного дослідження – костомаровознавство, вказано на важливу роль в організації та проведенні заходів, присвячених пам'яті М.І. Костомарова – Всеукраїнській науковій конференції «Костомарівські читання».

Дослідження Ю.А. Пінчуком постаті М.І. Костомарова, популяризація його як видатного українського історика, етнографа, громадського діяча є, безперечно, вагомим внеском у розвиток історичної науки. Масштабність та фундаментальність цього доробку, його методологічна й теоретична новизна свідчать про статус Юрія Анатолійовича як визначного фахівця в галузі української історіографії.

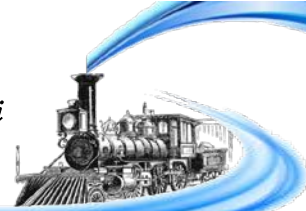
Ключові слова: персоналія, М.І. Костомаров, Ю.А. Пінчук, костомаровознавство, науковий доробок.

Kakherskyi Yurii Vitaliiovich PhD Student of the Department of History of Ukraine, Archeology and Local History, T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Collegium», 53 Hetmana Polubotka St., Chernihiv, 14000, <https://orcid.org/0000-0002-8615-3651>

YURI ANATOLIIOVYCH PINCHUK AS A RESEARCHER OF THE ACTIVITIES AND SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS OF MYKOLA IVANOVYCH KOSTOMAROV

Abstract. The life and creative biography of the Ukrainian historian, ethnographer, significant figure in the development of Ukrainian historiography, prose writer, socio-political figure of the nineteenth century Mykola Ivanovych Kostomarov has attracted the attention of many researchers. The study of his scientific work contributes to the restoration of historical memory of different periods of our history, the formation of national identity and cultural self-determination of the Ukrainian people.

The article examines and characterises the contribution of prominent scholars of the nineteenth and twenty-first centuries to the study of the creative work of M.I. Kostomarov, and presents publications dedicated to him. The list of scholars should begin with H.F. Karpov (1839–1890), V.B. Antonovych (1834–1908), M.P. Drahomanov (1841–1895), H.P. Zhytetskyi (1866–1929), D.I. Bahalii (1857–

1932), S.O. Efremov (1876–1939), M.S. Hrushevskiy (1877–1942), D.I. Doroshenko (1882–1951), who presented their research in the late nineteenth – early twentieth centuries. The continuation of the study of the figure of M.I. Kostomarov can be observed from the second half of the twentieth century in the studies of L.K. Polukhin (1914-1963), E.S. Shabliovskiy (1906-1983), V.G. Sarbey (1928–1999), Y.A. Pinchuk (1937–2012), L.I. Skupeyko, Y.V. Kozachok, O.T. Honchar, O.V. Yas and many others.

Special attention in the article is paid to the Ukrainian historian, researcher of the problems of historiography and source studies of Ukraine Yurii Pinchuk and his followers. The material presented in the article represents the scientific work of Yurii Pinchuk on the study of the life and work of M.I. Kostomarov. Despite the fact that in the times of «stagnation» Kostomarov studies were undesirable, in 1972 the young researcher defended his dissertation on «M.I. Kostomarov as a historian of Ukraine» (supervisor: Corresponding Member of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR I.O. Hurzhiy). The prepared monograph on M.I. Kostomarov was published only in 1984, but this figure became the main subject of historiographical research by Yurii Pinchuk. In 2001, on the initiative of the Kostomarov scholar, the Encyclopaedia of Life and Works of M.I. Kostomarov (1817–1885) was published. Numerous publications, summarising collections and encyclopaedic works allow us to get acquainted with the key ideas of the outstanding Ukrainian, the main stages of his life and vectors of activity [3, 7, 9].

The article examines a new area of interdisciplinary research – kostomarovoznavstvo – created by Yurii Pinchuk and widespread among academic circles, and points out the important role of the All-Ukrainian Scientific Conference «Kostomarov Readings» in organising and conducting events dedicated to the memory of M.I. Kostomarov.

Yuriy Pinchuk's study of the figure of M.I. Kostomarov, his popularisation of him as an outstanding Ukrainian historian, ethnographer, and public figure is undoubtedly a significant contribution to the development of historical science. The scale and fundamentality of this work, its methodological and theoretical novelty testify to the status of Yurii Anatoliiovych as an outstanding specialist in the field of Ukrainian historiography.

Keywords: personality, M.I. Kostomarov, Y.A. Pinchuk, kostomarovoznavstvo, scientific achievements.

Постановка проблеми. Дослідницькі праці, присвячені вивченню життєвого шляху та творчого доробку українських діячів побутують у науковому дискурсі досить давно. Вони не обмежуються висвітленням біографії видатних осіб, а охоплюють світоглядні, ментальні та соціально-психологічні аспекти особистості, не залишається поза увагою і енциклопе-

дичний формат вивчення життя історичних постатей, їхньої творчості, особистого внеску у науку, культуру та соціальне повсякдення.

Постійне поповнення цього розділу історичної науки новими напрацюваннями має велике значення – наукові дослідження виконують декілька функцій одночасно: підвищують рівень усвідомленості щодо внеску видатних українців у суспільний поступ, розвиток науки та культури; сприяють формуванню ціннісних орієнтирів, ідентичності та самосвідомості нації; допомагають збереженню та розвитку наукової спадщини; утверджують тенденції дослідницьких векторів наступних поколінь.

Безумовно, однією з таких визначних особистостей, до вивчення якої увага була прикута впродовж декількох століть, був і залишається М.І. Костомаров.

Микола Іванович Костомаров (1817–1885 рр.) – український історик, етнограф, письменник, літературознавець, автор розвідок з історії України, студій з біографістики, фольклористики, суспільно-політичний діяч. М.І. Костомаров був ініціатором створення популярної літератури для самоосвіти народу, порушував питання народної освіти рідною мовою та педагогічні проблеми, став одним із засновників недільних шкіл. Свого часу він входив до складу багатьох вітчизняних та зарубіжних наукових установ, закладів і товариств. М.І. Костомаров був засновником народницького напрямку в національній історіографії, співзасновником Кирило–Мефодіївського братства й одним з творців політичного українства [6, С. 9–10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постать М.І. Костомарова та його творча спадщина – унікальні й багатогранні. Науковець не тільки сам глибоко занурювався у досліджувану ним старовину, відтворював її у своїх розвідках так, що вона приваблювала читача, пробуджувала живий інтерес до історичних знань. Творчий доробок М.І. Костомарова налічує більше двох десятків творів різного характеру. Це і краєзнавчі розвідки, такі як «Чернігівка» (1881 р.); праці, присвячені історії Української держави доби козаччини («Руїна») тощо. Структура останньої складається з трьох частин, проте, за задумом автора, вони пов'язані поміж собою і розповідають про гетьманства Брюховецького, Многогрішного та Самойловича [8, С. 531].

На окрему увагу заслуговує стаття «Дві руські народності» (1861 р.), де вперше були зазначені відмінні риси та окремішність українців від росіян. Неабияку цікавість викликає доробок, присвячений історії країн Європи – «Останні роки Речі Посполитої» (1869 р.), а також філософсько-релігійний трактат, який відображав світогляд учасників Кирило-Мефодіївського братства, авторство якого приписують М.І. Костомарову – «Книга Буття Українського Народу» (1846 р.).

Перелік дослідників, які присвятили свої праці видатному історикові та громадському діячеві є достатньо великим. Подекуди, навіть в супереч

суспільно-політичним обставинам, які склалися у різні історичні часи творчу спадщину видатного історика презентували: Г.Ф. Карпов – «Костомаров как историк Малороссии» (1871 р.), В.Б. Антонович – «Н.И. Костомаров как историк» (1985 р.), М.П. Драгоманов – «Микола Іванович Костомаров» (1901 р.), М.С. Грушевський – «Українська історіографія і М. Костомаров» (1910 р.), О.П. Барвінський – «Погляди М. Костомарова на задачі української інтелігенції й літератури» (1918 р.), Д.І. Багалій – «Нарис української історіографії» (1923 р.), Д.І. Дорошенко – «Микола Костомаров» (1924 р.), Л.К. Полухін – «Формування історичних поглядів М.І. Костомарова» (1959 р.), Є.С. Шабліовський – «Микола Костомаров і Україна» (1967 р.), Р.Г. Іванова – «М.І. Костомаров у суспільно-політичному русі ХІХ ст.» (1967 р.), Ю.А. Пінчук – «Исторические взгляды Н.И. Костомарова» (1984 р.), П.М. Федченко – «Шевченко, Куліш і Костомаров у Кирило-Мефодіївському товаристві» (1989 р.), Л.І. Скупейко – «Категорія характеру як форма національної самосвідомості літератури в естетиці М. Костомарова» (1989 р.), Ю.А. Пінчук «Заборонена стаття М. Костомарова» (1990 р.), «Микола Іванович Костомаров, 1817–1885» та «Микола Костомаров і проблеми суспільного розвитку української нації» (1992 р.) і надалі багато ін.

Серед сучасників значний внесок у висвітлення та популяризацію імені М.І. Костомарова здійснили співробітники Інституту історії України Національної академії наук України Ю.А. Пінчук, О.В. Ясь, О.Т. Гончар та ін.

Слушно згадати працю Ю.А. Пінчука «Вибрані студії з костомаровознавства» (2012 р.), яка становить інтерес не тільки для науковців, а й широкого кола читачів. Вона містить вибрані студії автора про життя і діяльність визначного історика, археографа, етнографа, фольклориста, письменника та громадсько-політичного діяча ХІХ ст.

Ольга Трохимівна Гончар – кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця відділу української історіографії Інституту історії України НАН України, будучи аспіранткою, науковим керівником якої був Ю.А. Пінчук, долучилась до вивчення творчого спадку видатного історика. Від часу вступу до аспірантури і до нині О.Т. Гончар займається вивченням окремих віх життя та діяльності М.І. Костомарова. У 2008 р. захистила кандидатську дисертацію на тему: «Питання історії та культури України в епістолярній спадщині М.І. Костомарова», їй належать понад чотири десятки наукових студій, присвячених різним періодам життя та творчості М.І. Костомарова [3].

У 90-х рр. ХХ ст. до вивчення наукової спадщини М.І. Костомарова долучився Олексій Васильович Ясь – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник відділу української історіографії Інституту історії України НАН України, член-кореспондент НАН України, дійсний член Наукового товариства імені Т.Г. Шевченка. Слушно зазначити, що тема

кандидатського дослідження О.В. Яся не мала відношення до спадщини М.І. Костомарова, проте він приділяв неабияку увагу вивченню постаті науковця. У 2018 р. О.В. Ясь представив науково-популярну біографію М.І. Костомарова, його життєву історію, сповнену драматичних і контрастних поворотів долі – «Багатоликий Микола Костомаров». Загалом, творчий доробок О.В. Яся, присвячений М.І. Костомарову нараховує більше десятка студій та наукових розвідок [4].

Мета статті - схарактеризувати студії, присвячені діяльності та науковій спадщині М.І. Костомарова.

Виклад основного матеріалу. Серед провідних дослідників спадщини М.І. Костомарова вирізняється Ю.А. Пінчук – доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат премії ім. М.І. Костомарова НАН України. 1 грудня 1968 р. Ю.А. Пінчук вступив до аспірантури в Інститут історії Академії наук УРСР за спеціальністю № 579 «Історіографія та джерелознавство» і з цього часу розпочинається справа всього його життя – вивчення життя і творчості М.І. Костомарова. Тема кандидатської дисертації заклала підвалини для його подальшої наукової діяльності: «М.І. Костомаров як історик України» (Рис. 1) [7].

АКАДЕМИЯ НАУК УССР
Институт истории
Отдел историкографии и источниковедения
ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ ПЛАН РАБОТЫ АСПИРАНТА
Стационарная форма подготовки
Фамилия, имя, отчество Пинчук Юрий Анатольевич
Специальность (по которой проходит подготовку) №579 - историкография и источниковедение
Дата зачисления в аспирантуру 1 декабря 1968 года
Научный руководитель Гем-корреспондент АН УССР, доктор исторических наук И.А. Гуржий
Тема диссертации Пинчука Юрия Анатольевича: «М.И. Костомаров как историк Украины»

Рис. 1. План роботи аспіранта. Титульна сторінка [10].

Ю.А. Пінчук згадував: «Перед затвердженням цієї теми дисертації Іван Олександрович (авт. – І.О. Гуржий) попередив мене, що її дослідження вимагатиме великих зусиль, що можуть виникнути проблеми з опублікуванням основних положень дисертації, навіть з її захистом. Але я вже настільки заглибився у творчу спадщину Костомарова, що не міг відірватися від неї і ласкаво його просив не змінювати обраного шляху» [9].

У 1971 р. побачила світ розвідка Ю.А. Пінчука «Визвольна війна 1648–1654 рр. і возз’єднання України з Росією в оцінці М. І. Костомарова» (Рис. 2).

Ф о р м а № 0

СПИСОК НАУЧНИХ ТРУДІВ Пінчука
Юрія Антоновича

№ п/п	Назва твору	Формат видання	Назва видавництва, кудиля / номер, год / для авторського свідоцтва, номер ліцензії на опублікування	Кількість сторінок / частота публікації	Формат обсягу роботи
1.	Визвольна війна 1648–1654 рр. і возз’єднання України з Росією в оцінці М.І.Костомарова.	Печати.	"Українська історична думка", 1971, № 2.	1,0	
2.	Довідкова і рідкісна історіографія про М.І.Костомарова як історика.	Печати.	"Історіографічні дослідження в Україні" Київ РСР, вип. 4, К., 1971.	1,8	
3.	Відривні твори І.Пінчука у 50-ти томах. Том 47 / підготовка творів до друку, складання принтів/.	В печаті	Изд-во "Наукова думка" 10,0 / в печаті /.	10,0	
4.	М.І.Костомаров про українськo-російські зв'язки в період визвольної війни 1648–1654 років і роль в них В.Хмельницького.	Рукоп.	"Історіографічні дослідження в Україні" Київ РСР, вип. 6, К., 1973.	0,6	
5.	Про діяльність Інституту економіки промисловості.	Печати.	"Вісник Академії наук України" Київ РСР, 1976, № 1.	0,4	

Рис.2. Список наукових праць Ю.А. Пінчука [11].

У статті схарактеризовано погляди М.І. Костомарова на визвольну війну 1648–1654 рр. «Заслуга М.І. Костомарова полягає в тому, що він один з перших в українській історіографії вважав визвольну війну закономірним, неминучим явищем, яке було підготовлене попередніми десятиріччями і вилилось у боротьбу українського народу проти соціального, національного та релігійного гніту» [8, С. 22]. Ю.А. Пінчук зазначив, що «спростовуючи помилкові погляди деяких істориків (М. Устрялова, М. Погодіна та інших), які не визнавали, що під час визвольної війни народжувалась молода українська держава, він ставив питання: «Як це Хмельниччина не залишила після себе ніякої суспільної установи? А гетьманщина, що існувала після Хмельницького..., хіба це не суспільна установа?». Такий підхід до характеристики історичного минулого українського народу був, безумовно, кроком вперед в історіографії» [8, С. 28–29]. У праці прослідковується певний ухил до теорії братерства двох народів (українського та російського). З причин тогочасної ідеології інакше писати було неможливо, тому доводилось редагувати статті відповідно до вимог реалій.

28 січня 1972 р., не без складнощів, відбувся захист кандидатської дисертації Ю.А. Пінчука «М.І. Костомаров як історик України». Робота науковця суттєво вплинула на продовження досліджень, присвячених всеохоплюючому вивченню видатної постаті XIX ст.

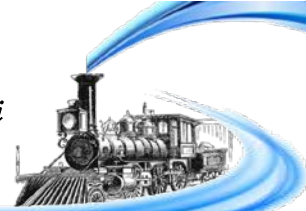

Проте, подальші дослідження були ускладнені суспільно-політичними обставинами, що побутували у той час, тому доводилось уникати відкритої презентації постаті М.І. Костомарова. Так, у 1978 р. побачила світ розвідка Ю.А. Пінчука «До питання про історичний живопис М.М. Ге», у якій достатньо уваги було приділено М.І. Костомарову, зокрема, 35-річчю його літературної діяльності. «У 70-х роках, поряд з працею над полотнами з історичного циклу, художник створив галерею портретів відомих письменників і вчених свого часу (І.С. Тургенєва, М.О. Некрасова, О.М. Пипіна, М.І. Костомарова та ін.) <...> По четвергах у петербурзькій квартирі митця збиралися відомі діячі літератури і мистецтва, вчені (О.М. Пипін, К.Д. Кавелін, І.М. Крамської, М.М. Антокольський), бував тут й історик М.І. Костомаров. У свою чергу М.М. Ге був частим гостем «вівторків» М.І. Костомарова <...> До плодотворних сімдесятих років у творчій біографії М.М. Ге належить також один з його малюнків на історичний сюжет (1873 р.), по якому було виконано чеканку на масивній срібній кришці фотоальбому на честь 35-річчя літературної діяльності М.І. Костомарова» [8, С. 37–39]. Юрій Анатолійович так оцінив свою статтю:

Х Найбільше зловлюю і доро-
гою працюю, як це може, зно-
ву-таки, здатися дивним, вва-
жаю невеличку розвідку,
опубліковану 1978 року в
авторитетному виданні
«Вісник Академії наук Укра-
їнської РСР» (№ 7, с. 101-103), та
ще й з ілюстраціями, під наф-
вою „До питання про історич-
ний живопис М.М. Ге“.

Рис.3. Власна оцінка Ю.А. Пінчука своєї статті «До питання про історичний живопис М.М. Ге» 2011р. З приватного архіву Т.Ф. Дорохіної [2].

Суспільно-політичний тиск почав слабнути з середині 80-х рр., коли відбулися кадрові зміни у керівній верхівці держави. Тож, у 1984 р. виходить друком монографія Ю.А. Пінчука «Исторические взгляды Н.И. Костомарова

(Критический очерк)», яка стала результатом кропітких досліджень автора під науковим керівництвом відомого історика І.О. Гуржія [1].

З цього часу спостерігається активність виходу розвідок Ю.А. Пінчука з костюмарознавства: 1988 р. побачила світ стаття Ю.А. Пінчука «Історик-антикварій Костомаров»; 1989 р. було опубліковано дослідження під назвою «Постаті. Микола Костомаров»; 1990 р. – «Заборонена стаття М.І. Костомарова» і «М.І. Костомаров та його твір “Мазепинці”».

З набуттям Україною незалежності відбувається поживлення історичних досліджень. Перелік студій Ю.А. Пінчука, присвячених М.І. Костомарову суттєво поповнився: «До оцінки наукової й громадської діяльності М.І. Костомарова», «Ідеолог Кирило-Мефодіївського братства», «М.І. Костомаров у Києві (1844–1847 рр.)», «Про авторство та значення твору “Книга буття українського народу”», «Дослідження про принципи демократичного федералізму», «Постать Богдана Хмельницького в публіцистиці М. Костомарова», «Слобожанщина – місце народження й становлення М.І. Костомарова як історика», «М.І. Костомаров і його історіографічна концепція», «Народницький і державницький напрями української історіографії: спільне і відмінне» та ін.

У 2005 р. вийшла праця «Микола Костомаров: віхи життя і творчості: Енциклопедичний довідник», яка вплинула на закарбування імені М.І. Костомарова в українській історичній пам'яті. Довідник містить понад 1000 статей, в яких висвітлено основні віхи творчого та життєвого шляху визначного вітчизняного історика, письменника, етнографа і фольклориста, українського громадсько-політичного діяча ХІХ ст. Над студією працювала група дослідників Інституту історії України НАН України: доктори історичних наук В.А. Смолій, Ю.А. Пінчук, кандидат історичних наук (2014 – доктор історичних наук) О.В. Ясь.

Багато уваги Ю.А. Пінчук приділив темі української національної ідеї, представленій у науковій спадщині М.І. Костомарова. У 2007 р. були опубліковані розвідки: «Відображення елементів української національної ідеї в науковій творчості М.І. Костомарова», «Гетьманство Івана Виговського в інтерпретації М.І. Костомарова», у 2008 р. – «Аналіз студії М. Костомарова “Гетьманство Самойловича” в аспекті впливу на розвиток національного самоусвідомлення» та «Розгляд монографії М. Костомарова “Гетьманство Юрія Хмельницького”».

У статті «Відображення елементів української національної ідеї в науковій творчості М.І. Костомарова» подається ідея невідворотності та важливості українського народного руху проти гніту сусідніх держав, за власне визволення, незалежність. «Наукова думка М. Костомарова концентрувалася навколо болючих питань вітчизняної історії і сприяла

зростанню етнічної самосвідомості українців на основі елементів національної ідеї» [8, С. 412].

Заключними у серії досліджень Ю.А. Пінчука щодо ідеї українського національного самоусвідомлення в працях М.І. Костомарова були наступні публікації: «Студія М. Костомарова “Гетьманство Многогрешного” в контексті творення української етнічної ідентичності», де науковець дійшов важливого висновку: «як впливає з наукового аналізу студії Костомарова “Гетьманство Многогрешного”, її основна мета полягала у обґрунтуванні прагнення українців мати власну незалежну державу, що свідчить про значний внесок цього вченого у творення української етнічної ідентичності» [8, С. 526–527]; «Гетманство Бруховецького», де Ю.А. Пінчук, окрім аналізу думок науковця про добу Руїни, визначає значення його праці для українців – «студія про гетьманство Брюховецького, виконувала роль подразника, який викликав реакцію української читацької публіки до самоусвідомлення себе як нації (у монографії і зазначеній студії термін «нація» вживається М. Костомаровим стосовно українців досить часто, на відміну від польських, російських і деяких українських істориків, його сучасників, котрі писали про Україну)» [8, С. 542].

У 2012 р. Ю.А. Пінчук представив для науковців та широкого кола читачів ґрунтовну студію на 618 сторінок – «Вибрані студії з костомаровознавства» [8].

Результатом багаторічних студіювань став новий напрям міждисциплінарних досліджень – костомаровознавство. Одним з численних векторів у його розвитку стає проведення Всеукраїнської наукової конференції «Костомарівські читання», яку започаткував Ю.А. Пінчук зі своїми однодумцями. 3 грудня 2002 р. у м. Чернігові відбувся перший науковий форум, що був приурочений 185-річчю від дня народження М.І. Костомарова [13].

Завдяки взаємодії та співпраці різних наукових кіл під час проведення Читань, привертається увага до важливих нерозв’язаних питань в історії, позаяк до цього форуму долучались дослідники з різних регіонів України, що дало новий поштовх в розвитку історичних (краєзнавчих) досліджень. Місцем для проведення заходу було обрано Чернігівський обласний історичний музей імені В.В. Тарновського, що був одним з співорганізаторів наукового зібрання. Вже наступного року, 4 липня 2003 р., відбулися другі Костомарівські читання [14]. Головуючими продовжували бути професори Ю.А. Пінчук та С.А. Леп’явко за організаційної підтримки Інституту історії України НАН України, Сіверського інституту регіональних досліджень, Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (нині – Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка), Чернігівського обласного історичного музею імені В.В. Тарновського [14].

Слід зазначити, що форум відбувався систематично, у 2011 р. пройшли 10-ті ювілейні Костомарівські читання. Завдяки напрацюванням науковців, історична наука збагатилась новими дослідженнями не тільки в напрямі вивчення біографії М.І. Костомарова, згодом проблематика розширилась як в хронологічному, так і змістовному аспектах. Організація і проведення Костомарівських читань, за весь час їх існування, дозволила зібрати понад 300 науковців із всієї України та розшити регіональні наукові зв'язки [5].

Висновки. Отже, кількість науковців, які присвячували свої студії вивченню життя та наукового доробку М.І. Костомарова, постійно збільшувалась. Особлива роль у костомаровознавстві належить Ю.А. Пінчуку. Враховуючи соціальний, культурний та політичний контекст ХІХ ст., Ю.А. Пінчук зміг всебічно дослідити віхи життя і діяльності М.І. Костомарова, визначити його внесок у суспільний поступ та роль в українській історії, а також стимулювати (мотивувати) подальші наукові дебати та дослідження з цієї теми.

Література:

1. Гуржій О.І. Постать Миколи Костомарова в науковій діяльності І.О. Гуржія. *Історіографічні дослідження в Україні : збірник наукових праць*. Київ, 2018. Вип. 28. С. 81–86.
2. Замітка Ю.А. Пінчука «Власна оцінка Ю.А. Пінчука своєї статті “До питання про історичний живопис М.М. Ге”» 2011р. Матеріали з приватного архіву Т.Ф. Дорохіної.
3. Інститут історії України Національної академії наук України. *Історики України (матеріали до біобібліографії)*. Гончар Ольга Трохимівна : офіційний сайт. URL: <https://is.gd/7FrkkA> (дата звернення: 01.06.2024)
4. Інститут історії України Національної академії наук України. *Історики України (матеріали до біобібліографії)*. Ясь Олексій Васильович : офіційний сайт. URL: <https://is.gd/0ohMA2> (дата звернення: 01.06.2024)
5. Костомарівським читанням – 10 років: здобутки та перспективи *Чорноморська минушина : збірник наукових праць*, 2011. Вип. 6. С. 186–187.
6. Микола Костомаров: Віхи життя і творчості: Енцикл. довід. / В.А. Смолій, Ю.А. Пінчук, О.В. Ясь; Вступ, ст. і заг. ред. В.А. Смолія. Київ : Вища школа, 2005. 543 с.
7. Наказ про зарахування до аспірантури. *Науковий архів Інституту історії України НАН України*. Особова справа Пінчука Юрія Анатолійовича. 2010. Арк. 8.
8. Пінчук Ю.А. *Вибрані студії з костомаровознавства*. Київ : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 2012. 608 с.
9. Пінчук Ю.А. Спомин про І.О. Гуржія. *Спеціальні історичні дисципліни*. 1998. №2. С. 416–424.
10. План роботи аспіранта. *Науковий архів Інституту історії України НАН України*. Особова справа Пінчука Юрія Анатолійовича. 2010. Арк. 11–16.
11. Список наукових праць. *Науковий архів Інституту історії України НАН України*. Особова справа Пінчука Юрія Анатолійовича. 2010. Арк. 33–35.
12. Энциклопедия жизни и творчества Н.И. Костомарова (1817–1885) / НАН Украины. *Ин-т истории Украины; Редкол.: В.А. Смолий (пред.) и др.* Киев, Донецк : Юго-Восток, 2001. 570 с.
13. Ясь О.В. Перші Костомарівські читання. *Молода нація : Альманах*. Київ, 2002. №3 (24). С. 275–276.
14. Ясь О.В. Другі Костомарівські читання. *Молода нація : Альманах*. Київ, 2003. №2 (27). С. 251–252.

References:

1. Hurzhii, O.I. (2018). Postat Mykoly Kostomarov v naukovi diialnosti I. O. Hurzhiia [The figure of Mykola Kostomarov in the scientific activity of I. O. Gurzhiy.]. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini : zbirnyk naukovykh prats – Historical research in Ukraine: a collection of scientific papers*, 28, 81–86 [in Ukrainian].
2. Zamitka Yu.A. Pinchuka «Vlasna otsinka Yu.A. Pinchuka svoiei statti “Do pytannia pro istorychnyi zhyvopys M.M. He”». 2011. Materialy z pryvatnoho arkhivu T.F. Dorokhinoi [in Ukrainian].
3. Instytut istorii Ukrainy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Istoryky Ukrainy (materialy do biobibliografii). Honchar Olha Trokhymivna : ofitsiynyi sait [Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. Historians of Ukraine (materials for bibliography). Gonchar Olha Trokhymivna : official website.]. *resource.history.org.ua*. Retrieved from <https://is.gd/7FrkkA> (data zvernennia: 01.06.2024) [in Ukrainian].
4. Instytut istorii Ukrainy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Istoryky Ukrainy (materialy do biobibliografii). Yas Oleksii Vasylovych : ofitsiynyi sait [Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. Historians of Ukraine (materials for bibliography). Yas Oleksiy Vasylovych : official website.]. *resource.history.org.ua*. Retrieved from <https://is.gd/0ohMA2> (data zvernennia: 01.06.2024) [in Ukrainian].
5. Kostomarovskym chytanniam – 10 rokiv: zdobutky ta perspektyvy [Kostomarov's readings are 10 years old: achievements and prospects]. (2011). *Chornomorska mynuvshyna : zbirnyk naukovykh prats – Black Sea Past: a collection of scientific papers*, 6, 186–187 [in Ukrainian].
6. Smolii, V.A., Pinchuk, Yu.A., & Yas, O.V. (Eds.). (2005). Mykola Kostomarov: Vikhy zhyttia i tvorchosti: Entsykl. dovid. Kyiv : Vyshcha shkola, 543 p. [in Ukrainian].
7. Nakaz pro zarakhuvannia do aspirantury. Naukovyi arkhiv Instytutu istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Osobova sprava Pinchuka Yuriiia Anatoliiovycha. 2010. Ark. 8 [in Ukrainian].
8. Pinchuk, Yu.A. (2012). Vybrani studii z kostomarovoznavstva [Selected studios in costomarov studies]. Kyiv : Instytut ukrainskoi arkhieografii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy, 608 p. [in Ukrainian].
9. Pinchuk, Yu. A. (1998). Spomyn pro I.O. Hurzhiia [The memory of I.O. Memories of I.O. Gurzhiy]. *Spetsialni istorychni dystsypliny – Special historical disciplines*, 2, 416–424 [in Ukrainian].
10. Plan roboty aspiranta. Naukovyi arkhiv Instytutu istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Osobova sprava Pinchuka Yuriiia Anatoliiovycha. 2010. Ark. 11–16 [in Ukrainian].
11. Spysok naukovykh prats. Naukovyi arkhiv Instytutu istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Osobova sprava Pinchuka Yuriiia Anatoliiovycha. 2010. Ark. 33–35 [in Ukrainian].
12. Smolyi, V.A. (Ed.). (2001). Entsyklopedyia zhyzny y tvorchestva N.Y. Kostomarova (1817–1885). Kyiv, Donetsk : Yuho-Vostok, 570 p. [in Russian].
13. Ias, O.V. (2002). Pershi Kostomarovski chytannia [The first Kostomarov readings]. *Moloda natsiia : Almanakh – Young nation: Almanac*, 3(24), 275–276 [in Ukrainian].
14. Ias, O.V. (2003). Druhi Kostomarovski chytannia [Second Kostomarov readings]. *Moloda natsiia : Almanakh – Young nation: Almanac*, 2 (27), 251–252 [in Ukrainian].